

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, ב' אדר תשפ"א

מסכת פסחים פ"ה-צ"א ♦ תרומות ה', ה' - ז', ב'

גליון מס' 1134

השבוע בגליון

- ♦ עד כמה ניתן לחנך קטנים למצוות?
- ♦ לתת לקטן לתקוע בשופר בשבת
- ♦ מדוע לא מברכים "על מצוות מצה" כל חג הפסח?
- ♦ ברכתם של יהודי חברון
- ♦ אכילת מצה להפגנת אי אכילת החמץ

- ♦ מגורים מעל בית כנסת
- ♦ למה דומה קדושת בית הכנסת?
- ♦ "כל מה שבעל הבית אומר לך עשה חוץ מצא"
- ♦ האמנם, לא לשמוע לבעל הבית?
- ♦ שליחויות עבור המארח

♦ ויכוחים באכסניה

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

העלוב

מחבר הספר עמודי אור, הגאון רבי יחיאל הלר, זכר צדיק לברכה, חותם את הקדמתו לספרו בכינוי הבא: "העלוב. יחיאל העליר במוהר"ר אהרן".

הוא גדולי ישראל נוספים שבענוותנותם כינו את עצמם "העלוב". אך על הגאון רבי יחיאל הלר זצ"ל מסופר מעשה נורא ומרטיט כל לב, שבגינו כינה את עצמו "העלוב".

אבי אמו היה יהודי תורני, גביר עשיר ומכובד, שזכה לבת כלילת המעלות, רבקה שמה, אשר נחונה בכל מדה נכונה. הנהגותיה, מידותיה ותוארה, היו לשם דבר, ובהגיעה לפרקה ידעו הכל כי לה יאה חתן מובחר שבמבחרים.

שדכנים רקמו חלומות, שדכנים צעירים תיארו לעצמם את הפרסום לו יזכו אם הם יהיו אלה שיזכו לשדך את בת הגביר, אך מתי מעט אנשים חרטו רעה, עינם צרה היתה בטובתו של הגביר ובבתו.

ויציאו האנשים הללו את דיבת בת הגביר רעה. טרחו ועמלו בני הבליעל וביססו את אישומם במיני טזצדקי, ראיות, סימוכין, עדי שקר ועוד מרעין בישוף. עד שהכל "ידעו" כי אירע מה שאירע.

דף פה/ב - פו/א גליון ועליות

מגורים מעל בית כנסת

קדושתו של בית כנסת גדולה ורבה היא. עד היכן היא מתפשטת? האם היא כוללת את גגו ואת שאר השטחים שעל גביו? על כך נדון במאמר שלפנינו.

השאלה נוגעת לכל אדם שמקום מגוריו הוא מעל בית כנסת. חלק לא מבוטל משימושי הבית אי אפשר להגדיר כמקובלים באופן מובהק, ויש לדעת כיצד לנהוג כאשר הדירה ממוקמת מעל בית כנסת. כבר המהר"ם מרוטנבורג נשאל על כך והשיב כי לא ידוע לו שקיים איסור גמור להשתמש בעלייה שעל גבי בית הכנסת, אך יש להזהר שלא להשתמש שם לתשמיש קבוע של גנאי. כלומר: המקום אינו קדוש, אך משום כבוד בית הכנסת אין להשתמש בו לשימושים של גנאי.

לעומתו, המהרי"ק מעלה אפשרות לאסור כל שימוש בדירה שמעל בית הכנסת.

למה דומה קדושת בית הכנסת: יסוד מחלוקתם טמון באמור בסוגייתנו כי "גליון ועליות לא נתקדשו"; גגותיה ועליותיה של העזרה בבית המקדש אינם קדושים. אולם עליות ההיכל נתקדשו גם נתקדשו. האם דומה קדושת בית הכנסת לקדושת עזרה, וממילא הגג והעליות אינם קדושים, או שמא דומה היא לקדושת ההיכל וממילא גם גג בית הכנסת ועליותיו קדושים. בשאלה זו התחבטו הפוסקים. מהר"ם מרוטנבורג דימה את קדושת בית הכנסת לקדושת העזרה, ואילו מהרי"ק כותב שיתכן כי דומה היא לקדושת ההיכל דווקא (דבריהם מובאים בבית יוסף או"ח, סוף סימן קנ"א).

בהתאם לאמור נפסק בשולחן ערוך (שם סעיף י"ב): יש להזהר מלהשתמש בעליה שעל גבי בית הכנסת תשמיש קבוע של גנאי, כגון לשכב שם. ושאר תשמישים יש להסתפק אם מותר להשתמש שם.

כנגד דברים אלו יצא המהרי"ט (שו"ת ח"ב יו"ד סי' ד). לדעתו, אין לדמות בין הדברים כלל, שכן, קדושת גגות ההיכל ועליותיו אינה נובעת מהיותם גג של ההיכל ועליה של ההיכל, אלא הגג והעליה נחשבים בעצמם חלק מן ההיכל. שונה היא דירה הממוקמת מעל בית כנסת, שאין היא עצמה בית כנסת. זאת, ועוד: לדעתו, קדושת בית הכנסת פחותה אף מקדושת הר הבית, הפחותה מקדושת העזרה, ובוודאי מקדושת ההיכל, ואין כל סיבה להשוות בין קדושת ההיכל לקדושת בית הכנסת.

מאידך, בעל חתם סופר זצ"ל סובר (שו"ת או"ח סי' ל), שיש להשוות בין קדושת בית כנסת לקדושת היכל, מפני שכל מה שלא התקדשו גגות העזרה ועליותיה הוא משום שמעל מקום הקרבת

צעילוי נשמת

הר"ר **שמואל יצחק הלוי גרוס** ז"ל
ב"ר שלום ז"ל
נלב"ע ה' באדר ב' תשס"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידו
ר' שלום יקותיאל יהודה גרוס שיחי

צעילוי נשמת

גב' **דבורה זליכוב** ע"ה
ב"ר מרדכי ראובן הלוי פסל ז"ל
נלב"ע ר"ח אדר ב' תשס"ה
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידינו
הר"ר **שמחה רשף** ומשפחתו שיחיו,
משפחות **זליכוב** שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **בנימין בן דוד** ז"ל
ב"ר יעקב ובת שבע ז"ל
נלב"ע ב' באדר תש"א
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

א"מ הר"ר **אברהם נח ליפסקר** ז"ל ב"ר יצחק מאיר יהודה הלוי ז"ל נלב"ע ו' באדר תשנ"ח

א"מ מרת **שרה ליפסקר** ע"ה ב"ר חיים יוסף זלובסקי ז"ל נלב"ע כ"א בשבט תשנ"ט

תנצב"ה

נר ה'
נשמת
אדם

הקרבתו לא היה כל מבנה, הן הקרבנות הוקרבו בחצר העזרה שאינה מקורה, ולפיכך לא התקדשו הגגות והעליות שסביבותיה. לא כן גגות ועליות ההיכל היו מעליו, מעל מקום המזבח הפנימי, ולפיכך התקדשו. מעתה, גם דירה שמעל בית הכנסת, ממוקמת מעל מקום התפילה, ויש להשוות את דינה לדין עליות ההיכל שבבית המקדש [להלכה לא הביאו הפוסקים את הערת המהרי"ט, אך כתב המשנה ברורה שם, כי לפי מש"כ השערי תשובה בשם תשובת פאר הדור, יש להקל חוץ מהמקום שמעל ארון הקודש].

הגבלה חשובה בהלכה זו, מופיעה ברמ"א (שם) הפוסק, על פי דברי המהרי"י ווייל, שכל הדין הוא בבית שנבנה מלכתחילה לשם בית כנסת, אך אם משכנים בית כנסת בקומה הראשונה של מבנה קיים, אין כל מניעה להשתמש בקומות שמעליו, אף לשימוש של גנאי.

הט"ז מוסיף, שכל שכן אם מלכתחילה בנו בניין מתוך מטרה שקומתו הראשונה תהא בית כנסת והקומה שעליו למגורים, אין לאסור שם שימוש של גנאי. אם כי הוא מוסיף, שעדיין יש להזהר שלא לאפשר העמדת עבודה זרה או שימוש אחר [כגון, בית הכסא] שהם בזיון רב מאד, המעכב את העלאת התפילה למרום. בכל מקרה, איפוא, יש להזהר להתנהג בנקיטת בדירה הבנויה מעל בית כנסת. הט"ז מוסיף ומספר על עצמו עובדה מצמררת: "הייתי דר בקהילת קודש קראקא עם בית בבית מדרשי שהיה למעלה מבית הכנסת, ונענשתי הרבה במיתת בני, ותליתי בזה". אף המגן אברהם כותב בשם כנסת הגדולה על היתרו של הרמ"א - "ושומר נפשו ירחק מזה", ובכנסת הגדולה מוסיף שמי שנהג כן "לא ראה טוב".

דף פו/ב כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא

"כל מה שבעל הבית אומר לך עשה חוץ מצא"

אמרה ידועה היא: "כל מה שבעל הבית אומר לך עשה חוץ מצא", ומקורה בגמרתנו. **האמנם, לא לשמוע לבעל הבית?** מה פשרה של הגבלה זו, שאין לשמוע לבעל בית המצווה על אורחו לצאת מביתו? האם כך באמת הורונו חז"ל, שאורח יוותר בבית מארחו בעל כרחו של זה?

אכן, המילים "חוץ מצא" הוקפו בסוגריים עגולות בגמרא, ולדעת מפרשים אחדים יש להוציאן מגירסת הגמרא. כבר המאירי כתב בחומרה, כי תוספת זו שורבבה לגירסת הגמרא על ידי "ליצינים", והדברי חמודות (על הרא"ש, חולין פ"ח אות צ"ב) כתב, אין זו אלא "הלצה בעלמא" (עיין גם בחידושי אגדות כאן). לדעתם, איפוא, יש להשמיט מילים אלו מן הגמרא.

חוץ מצא: מאידך, היו שקיימו את הגירסה במלואה (המופיעה גם בעין יעקב כאן, וכן בזוהר פנחס דף רמ"ד) וטענו, כי גרשיים שנשמטו במהלך השנים מטיבורה של המילה "צא", חוללו את הסערה. לדעתם במקור היה כתוב: כל מה שבעל הבית אומר לך עשה חוץ מצא. כלומר, חוץ מצד איסור. עתה הדברים מקבלים משמעות שונה לחלוטין; חז"ל חיזקו את האורחים, אשר מטבע הדברים מסכימים לרצון מארחיהם, כי ברצות המארח שאורחו יעבור על איסור, יסרב בתוקף (ראה גן יוסף עמוד ק"ד, ובן יהודה כאן). לעומתם, מפרשים אחרים הותירו את הגירסה ככתבה וכלשוונה, ללא כל שינוי ופירשוה באופנים שונים.

שליחויות עבור המארח: הב"ח (או"ח סי' ק"ע) מבאר שכוונת חכמים להורות לאורח דרכי נימוסין; כאשר בעל הבית מבקש מאורחו לשרתו בעניינים הכרוכים בשליחויות מחוץ לביתו, אל יחוש האורח בחוסר נעימות אם ברצונו לסרב לבקשתו. שכן, "אין זה כבודו לילך לשווקים שאינו מכיר בהם". המהרש"ם (דעת תורה לשו"ע שם) מפרש בשם אביו, כי הגבלת "חוץ מצא" נסובה על סוגיית הגמרא להלן (פ"ט/ב), בה מבואר כי במקרים מסויימים בני חבורה שנמנו על אכילת קרבן פסח, אינם רשאים לומר לאחד מהם "טול חלקך וצא".

בעל שפת אמת (כאן) מפרש, כי תקנה זו תוקנה אחר המאורע של קמצא ובר קמצא. כידוע, נחרב בית המקדש השני בעטיו של גירוש בר קמצא מסעודה שערך שונאו. בר קמצא הפגוע יצא מן הסעודה והלך להלשין באזני המלך על אחיו היהודים. או אז תקנו חז"ל שאין חובה על אורח שכבר נכנס לבית בעל הבית, לצאת הימנו בציוויו, פן ישנו מאורעות דומים.

לעומת כל אלו היו גם שפירשו את הדברים כפשוטם ממש, ללא שום תקנה וללא שום הגבלה. אין לשמוע לבעל הבית לצאת מביתו כך נאמר במפורש בגמרא (ערכין פ"ב/ב), שלא ישנה אדם מאכסניה שלו עד שבעל הבית יוציא את כלי המארח או יחבוט בו כהוגן!

ויכוחים באכסניה: מה כוונת הדברים? כאשר אדם מתארח באכסניה לתקופת מה, עלולים להתגלע ויכוחים בינו לבין המארח, כך טבע האדם. או אז, בהתלהטות הויכוח עלול בעל הבית לומר לאורחו, צא מכאן, איני חפץ בך! אמרו חכמים: אל ימהר האורח להפגע, לארוז את מיטלטליו ולעזוב את האכסניה, אלא יבליג וימחל על כבודו וישאר בה. מה טעם? כדי שלא יצא לעז על האורח ועל המארח, שיאמרו הבריות, ראו כמה קשים אנשים אלה, שאינם יכולים לדור יחד (עיין שם בגמרא וברש"י). פירוש זה נאמר על ידי פוסקים אחדים (דרישה או"ח סי' ק"ע אות ג' ומטה משה סי' ר"צ) והובא להלכה (במג"א שם סי' ק"י ובערה"ש סעיף ח').

נסיים בפירוש מוסרי שהובא בקדמונים: כוונת הגמרא היא ל"בעל הבית" של העולם, הקדוש ברוך הוא. כל אשר יאמר לך עשה, מלבד אם יאמר 'צא' - 'צא ממחיצתי', כמו שאמרה בת הקול

אך אתמול התדפקו על דלתות אביה שדכנים למכביר, ועתה ישבה בת הגביר בשימונה, בודדה מאין רואה, נבוכה ומדוכאת.

שדכן ממרחקים כי בא אל העיירה במטרה לעשות את עסקת-חיו, מיד דווח כי לא טובה היא השמועה, ויסב את פניו אחרנית ויברח כלעומת שבא.

חלפו עברו להן השנים. היא בגרה, הוריה הזדקנו משנים ומצער, ובמלאת לה שלושים שנה, עדיין יושבת היתה בבית הוריה וממתינה.

ביום מן הימים ביקש אביה לשוחח עמה.

פניו נכלמו בדברו עמה, ומלכתחילה ביקש כי לא תדחה אותו על הסף, אלא תסכים לשמוע את כל אשר בפי: בתי יקרה. אין לפנינו כל מוצא. הן יודעת את, כי אין כל סיבה שהשנים הבאות יצפנו בחובן טובות ובשורות יותר מן השנים שקדמו להן. מה לך כי תלני בבית, בתי, עד אשר... אנא ואנא, הביטי, זה כחודש מפציר בי השדכן מוטל, כי אציע בפניך, את...

הוא שב אל החדר לאחר שהרגיע את פרץ דמעותיו, והציע בפני ביתו, כלילת המעלות, את אהרן, שאפילו ר' אהרן לא התקרא. שולייתו של העגלון, שלא קרא ולא שנה, לא תורה, לא חומש ולא אלף בית.

אהרן השוליה. **בעבר** לא היתה מתקבלת הצעה זו אף לא כבדיחה הגונה לפורים. ותשב הנערה והוריה ופני תשעה באב להם, ובלא אומר ודברים הסכימו, כי אין להם אפשרות שלא להסכים.

מבוכות רבות היו מנת חלקם בתקופת האירוסין, ולבקשת הכלה קוצרה תקופת האירוסין, כדי להתחיל את החיים, יהיה מה שיהיה.

מה שהיה הוא, קוראים יקרים, כי בני הזוג ר' אהרן ומרת רבקה זכו לארבעה בנים גדולים בתורה! אחד מהם הוא הגאון רבי יחיאל העליר, אשר קרא את שם ספרו "עמודי או"ר" על שם הוריו האהובים (אהרן ורבקה).

אח נוסף הוא הגאון רבי יהושע הלר, בעל "חוסן יהושע", ושני אחים נוספים היו רבי ישראל ורבי מנחם, גדולי תורה אף הם.

לימים סיפרה אמם, כי ביום חתונתה פרשה לחדר צדדי, התבודדה עם עצמה ובכתה בכי תמרוים לבוראה:

אבינו שבשמים. הן אתה ידעת, כי שאיפתי אמת להקים בית עם איש גדול בתורה. יודע אתה, כי הייתי מסוגלת לכך ואך שמועות זדוניות, שאין בהן שמץ של אמת, הביאוני עד הלום.

אני מתחננת אליך! אם לא זכיתי שבעלי יהיה גדול בתורה, אנא, אזכה לבנים גדולים בתורה, תלמידי חכמים מובהקים, שאמלא בהם את משאת חיי.

כאשר הוציא בנם הגאון רבי יחיאל הלר זכר צדיק לברכה את ספרו "עמודי או"ר", ויחתום את הקדמתו "העלוב". ללמדנו, כי תורה אינה עוברת בירושה. גם מתוך העלבון והעליבות יכולה התורה לצמוח בפאר ובהדר. השאיפות, הדוגמה האישית של ההורים, התפילות, הן הקובעות כיצד ייראה הדור הבא.

ללא ספק, לומדי הדף היומי המקפידים בכל יום להשתתף בשיעורי תורה, משפיעים על הנפשות הרכות שהם מופקדים על גידולן, "כי טוב סִפְרָה

מִסְפָּחַר קָפָף" (משלי, פרק ג', פסוק י"ד), ובעזרת ה' יזכו לראות את פרי עמלם, גם בגידוליהם ובגידולי גידוליהם.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק, ספ: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף פה/ב גגין ועליות לא נתקדשו
אין להתנשא

"אין גבהות לפני המקום", אמר האדמו"ר מגור, בעל האמרי אמת זצ"ל. המתנשא אינו מתקדש... ("אמרי שמאי").

דף פו/ב כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא

צא מהר...

אל תעשה דבר עד שיאמר לך בעל הבית לעשותו; אולם לצאת - צא עוד קודם שיאמר בפירוש... (שיחת חולין של תלמידי חכמים).

דף פו/א דאכלי באיגרא ואמרי באיגרא

לא אמר אדם

צר לי המקום בירושלים

בעל המאור מבאר, מדוע עלו לגגות לקריאת הלל, אחר שסיימו לאכול קרבן פסח בתוך הבתים? מפני דוחק המקום, שהיה צר ועמוס.

לכאורה, הרי משנה ערוכה היא במסכת אבות (פרק ה') "ולא אמר אדם לחברו, צר לי המקום שאלין בירושלים!?"

החתם סופר זצ"ל (שו"ת יו"ד סי' רל"ז) אומר, שהמקום אכן היה צר, והיו נדחקים אנשי ירושלים לארח את הבאים, אבל הנס היה, שלא אמר אדם צר לי המקום. מתוך אהבת ה' ומצוותיו, לא התלוננו (שערים מצויינים בהלכה).

דף פו/א דאכלי באיגרא ואמרי באיגרא

פתיחת הדלת ב"שפוך חמתך"

כאמור, לאחר אכילת קרבן פסח בבתיים, היו העם עולים לגגות וקוראים את ההלל.

בספר דבר שמואל, מביא בשם סבו רבי יוסף סלנט זצ"ל, שמכאן המקור לפתיחת הדלת באמירת "שפוך חמתך". שכן, בעת האכילה היו דלתותיהם סגורות, כי אסור לצאת מהבית ולהוציא מבשר קרבן הפסח. ישבו, איפוא, נאכלו במקום צר. לאחר ברכת המזון, היו פותחים הדלתות לומר ההלל בגג...

דף פו/ב כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא

חוץ מצא

האדמו"ר מגור זצ"ל, בעל אמרי אמת, הזדמן לבית האדמו"ר מסוקולוב זצ"ל וזכה לכבוד גדול. משראה כך, התכונן האורח לסגת ולצאת. המארח תמה: והרי "כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא"? היאך יפנה הרבי ויעזוב את הבית?

השיבו האורח על אתר: על אורח לשמוע בקול בעל הבית, עד שמגיעים הדברים לעסקי - "צא", היינו: עסקים בדברים המוציאים את האדם מן העולם... ועל כן, משמעניק לי כבודו כבוד גדול, הריני בסכנת "צא", ואיני מחוייב עוד לצייט...

ל"אַחַר": "שובו בנים שובבים חוץ מאחר" (חגיגה טו/א). גם אחר אמירה כזו, אין דלתות תשובה ננעלות [כמבואר בגמרא שם, שקיבלוהו בתשובה] [של"ה שער האותיות אות ק' דף צח/ב הובא גם במשך חכמה בראשית על הפסוק "לא מות תמותון", ועיין באריכות רבה בנושא בספר גם אני אודך סי' י"ז].

דף פח/א

עד כמה ניתן לחנך קטנים למצוות?

שאלה כאובה הונחה על שולחנו של גאון ישראל בעל חתם סופר זצ"ל.

יהודי עתיר ממון נפטר לעולם שכולו טוב והותיר אחריו עיזבון עצום ובן אחד בן שבע שנים, שהוגדר כך על ידי רב העיר ששלח את השאלה: "הנער בכל מעשיו כמתעתע. מדבר - ואך קול דברים ובעצמו אינו יודע מהו מדבר. שומע בעת מדברים אליו ואינו יודע תכלית שום כוונה מיוחדת על בוריה ממה שדברו אליו. אינו לא חרש ולא אלם אף לא פקח. כל מעשיו, רמיזותיו, קריצותיו, תנועותיו מוכיחין מעידין ומגידין אשר הוא שוטה ודעתו קלישתא מאד".

נמנו קרוביו הרחומים להשתמש בירושה העצומה כדי לסייע לילד היתום. ויאספו רופאים "מומחים מנוסים ומוחזקים", כדת מה לעשות בו וכיצד לשפר את מצבו. לאחר בדיקה מעמיקה הגיעו הרופאים למסקנה, כי במצבו הנוכחי אין לו כל תקנה, אך אם ישלחוהו לבית רפואה מיוחד לנפש, בעוד שנים אחדות יהיה כאחד האדם. לא ממש: "אף כי לא יהיה חרף כשאר בני אדם, על כל פנים, יגיע למעלה להיות בעל אנושי לישא וליתן לכלכל דבריו במשפט לטרופ טרף לו".

דא עקא שבית המרפא נוהל בידי נכרים, ובמהלך שנות שהותו במחיצותיו יתגאל במאכלות אסורות ויעבור על איסורים ועל עבירות למכביר.

בעל חתם סופר מתחבט לאורך תשובתו הארוכה, בה הוא דן בהיבטים שונים של השאלה, והוא מחדד את צדדי הדיון ומציבם זה כנגד זה. כל דיונו מורכב מקביעות, שהגדרת הרופאים לגבי ילד זה אינה "שוטה גמור", אלא תופעת שטיון באדם שיש בו דעת, ובכך הוא ממשיך לדון בארוכה.

ברם, הוא אומר, אילו היה הילד הזה שוטה גמור, אזי השאלה העומדת בפנינו היא, מחד גיסא, אם יירפא השוטה ותנוח עליו הדעת, הן יזכה לקיים את מצוות התורה ולחיות כיהודי, לא כן במצבו הנוכחי, שוטה הוא, פטור מן המצוות, ואף אינו יודע כיצד לקיימן. מאידך גיסא, על מסירתו למקום זה מעיב איסור "ספיה" הקובע, שאף שקטנים אינם מצווים על מצוות התורה, אסור להאכיל קטן במאכל איסור.

בסופו של דבר הוא מכריע באופן מוחלט כי במקרה כזה בודאי מותר לעבור על איסור ספיה כדי "להביאו לחיי עד לקיים כל התורה".

עד כה עסקנו בדחיית איסור ספיה, שבאמצעותו נוטלים גוף נטול דעת והופכים אותו ליהודי המקיים תורה ומצוות. ברם, האם רשאי אב לילד פיקח, לעבור על איסור ספיה, כדי לחנכו בקיום המצוות?

בשאלה זו רבו הדעות ופוסקי הדורות נתנו עליה את דעתם בכובד ראש, וכמעט כולם מזכירים בדיון זה את דברי התוספות בסוגייתנו.

בגמרתנו אנו למדים, כי מי שלא נמנה מלכתחילה על קרבן פסח, אינו רשאי לאכול ממנו. בעלי התוספות (ד"ה שה לבית) מתקשים, שאם כן, אסור להאכיל קטן מבשר קרבן פסח, מפני שקטן אינו יכול להיות "מנוי" על הקרבן! ברם, בעלי התוספות מחדשים, כי כאשר על ידי איסור "ספיה" מחנכים את הקטן למצוות, מותר הדבר! האמנם!?

היתכן שמותר לעבור על איסור מן התורה כדי לקיים מצוות חינוך שהיא מדרבנן? הגע עצמך! מעתה, אב מסור יצווה על ילדו לקטוף לולב בעיצומו של חג, כדי לחנכו במצוות ארבעת המינים! ההותר איסור התורה, להאכיל את הקטן איסורים בידיים, כדי לחנכו!?

הנה כי כן, הרי לנו הזדמנות מצויינת בה מומחש ביתר שאת הצורך להישען על דברי רבותינו הפוסקים, ולא להסיק הלכה כראות עינינו.

ובכן, יש מן הפוסקים (מלא הרועים כאן) המסבירים את דברי התוספות, כי כל עיקרו של איסור הקטן לאכול מבשר קרבן הפסח עליו אינו מנוי, הוא מדרבנן בלבד ולא מן התורה!

לאור דבריהם, נתונים שונים לחלוטין, איפוא, לפנינו: בעלי התוספות אומרים, כי איסור דרבנן זה, של אכילת קטן מקרבן פסח שאינו מנוי עליו, נדחה מפני מצוות חינוך, שאף היא מדרבנן. לו אכן היה איסור אכילת קטן בקרבן פסח מן התורה, חלילה וחס להעלות כן על הדעת [ראוי לציין כי יש סוברים שאיסור ספיה הוא מדרבנן, למעט באיסור אכילת שרצים, אכילת דם וטומאת כהנים, ראה בית יוסף או"ח סי' שמ"ג].

לתת לקטן לתקוע בשופר בשבת: אכן, כך כותב גם רבינו ירוחם (ראה מגן אברהם או"ח סי' שד"מ ס"ק ג), שמותר לתת בידיים שופר לקטן לתקוע בראש השנה שחל בשבת, ובכך יעבור על איסור דרבנן, כדי לחנכו למצוות תקיעת שופר.

במקרים שונים נוספים בהם דנו גדולי ישראל, הם התירו להורות לקטן לעבור על איסור דרבנן לצורך חינוכו. רבינו הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (שו"ת ח"א סי' ט"ו) כותב, כי בשבת קודש מותר לתת לקטן לטלטל סידור לבית הכנסת, אם הסידור נצרך כדי לחנכו למצוות התפילה בבית הכנסת. כמובן כי אין אדם משתמש בהגדרות אלו לבדו וקובע מתי נחשב חינוך למצווה, אלא רק המקרים המפורטים בפוסקים.

דף צא/ב פסח ומצה ומרור בראשון חובה מכאן ואילך רשות

מדוע לא מברכים "על מצוות מצה" כל חג הפסח?

מדוע בחג הסוכות אנו מברכים לפני כל אכילה בסוכה "אשר קידשנו... לישב בסוכה", ואילו על אכילת מצה מברכים בליל הסדר בלבד?

ברכתם של יהודי חברון: לפני שנים רבות גרמה תמיהה זו לרבים מתושבי חברון לעשות מעשה! הם בירכו "על אכילת מצה" במהלך כל ימי חג הפסח. באותה תקופה כיהן בחברון בעל שדי חמד כרב העיר הכותב: "ועמדתי מרעיד לקול השמועה, וחקרתי והנה אמת! והודעתי להם בהכרזה בכל בתי כנסת ומדרשות, שלא יברכו ברכות לבטלה, כי מנהג זה לפי דעתי אין לו מקום ומנהג בטעות הוא" (מערכת אכילה אות ז).

ברם, מדוע אין מברכים במהלך הפסח על "אכילת מצה"?

שאלה זו מצויה כבר בדברי רבותינו הראשונים, הראשון שבהם הוא בעל המאור (סוף פרק ערבי פסחים), אשר כתב: "ויש ששואלין באכילת מצה, מה טעם אין אנו מברכין עליה כל שבעה, כמו שמברכים על הסוכה כל שבעה...". את שאלתו הוא מבסס בהוכחות מן הגמרא, כי מצוות סוכה ומצוות אכילת מצה, שוות הנה, ולפיכך, תמוה ביותר מדוע בברכתן אינן שוות.

אפשר להמנע ממצה, אך לא משינה: בעל המאור מבאר, כי קיים הבדל מעשי הגורם לכך שעל סוכה מברכים ועל מצה אין מברכים. מצוות סוכה כוללת גם שינה, והרי אין אדם מסוגל להימנע משינה יותר משלשה ימים, לפיכך, מצוות סוכה נחשבת מצווה שחובה לקיימה בימי הסוכות, ועל מצווה שחייבים לקיים - מברכים. ברם, יכול אדם גם יכול, להימנע מאכילת דגן שבעה ימים ואף יותר, ולהתקיים ממאכלים אחרים. לא הפכה, איפוא, מצוות אכילת מצה למצווה שחובה לקיימה. מדבריו עולה, כי מכל מקום, האוכל מצה בכל ימי הפסח, מקיים מצווה (ראה שו"ת אבני נזר סי' שע"ג; ברכי יוסף סי' תע"ה ס"ק ו'; גליוני הש"ס, פסחים לח/א, לר' יוסף ענגיל).

אכן, כך כתב גם החזקוני (פרשת בא י"ב, י"ח), ממפרשי התורה הראשונים, והרוקח (סי' רצ"א) כותב, כי האוכל מצה כהלכתה כל שבעת ימי הפסח, נעשה כשותף לקב"ה במעשה בראשית. עוד רבים סוברים כן, ביניהם הגאון מוילנא זצ"ל שאמר: "מצווה מדאורייתא היא", ומנהגו היה ביום טוב אחרון לערוך סעודה שלישית, אף שלא אכל סעודה שלישית ביתר ימים טובים, מפני חביבות מצוות אכילת מצה.

לעומת זאת, ראשונים אחרים הסיקו, כי אין להשוות בין חג הסוכות לחג הפסח כלל. האוכל בסוכה בחג הסוכות, מקיים מצווה! אמנם אין הוא חייב לאכול בסוכה, שאם ברצונו לא לאכול כלל - יבושם לו, אך האוכל בסוכה מקיים מצווה. שונה הוא חג הפסח, שפרט לליל יום טוב ראשון של חג, אין האוכל מצה בחג הפסח מקיים מצווה כל עיקר (בעל העיטור הלכות מצה; כלבו הל' סוכה; רבינו מנחם הל' חמץ ומצה פ"ו הל' א'; ובמהרי"ל הל' סוכה).

אכילת מצה להפגנת אי אכילת החמץ: מעניין לציין את הסברו של רבי יעקב זלמן ליפשיץ מבריסק, אשר במכתבו אל בעל שדי חמד כתב, כי אף על פי שמצווה לאכול מצה בכל ימי הפסח, אך חוץ מן הלילה הראשון, בכל שבעת ימי הפסח לא נועדה מצוות אכילת מצה לשם אכילת מצה, אלא כדי להראות שלא אוכלים חמץ... לפיכך, כללי הברכה של מצווה זו נוהגים כמצוות לא תעשה, עליהן אין מברכים לעולם.

להמנע מאכילת מצה: מעניין לציין, כי בספר יסוד ושורש העבודה (שער תשיע) אף כתב, כי ביתר ימי הפסח ראוי למעט באכילת מצה, מחשש איסור חמץ!

לעומת זאת, מעניין לציין, כי מסופר על יהודי תלמיד חכם וצדיק שנהג כן, אך בבואו לארץ ישראל בתקופת הצנע, שאל את החזון איש זצ"ל, אם באפשרותו לעשות התרת נדרים על מנהגו, לפי שאין לו מה לאכול, כי אם מצות... החזון איש השיב לו, כי אין צורך בהתרת נדרים על מנהג זה, ואדרבה, ראוי לאכול מצות בפסח.

דף פט/א ונמצא בנות זריזות ובנים שפלים

היפוכה של הזריזות

ההיפך מזריזות, אמרו בעלי המוסר - שפלות. הזריזות יסודה בהתעלות על החומר שהיא מפני היות האדם מן האדמה, בעל כבודת, חומריות וגסות, שלא כמלאכים המרחפים ומתרוממים מפני שאין אצלם את "עפריות החומריות".

מובן מעתה שהיפוכה של הזריזות - שפלות, כבדות החומר.

לעתיד לבא, כותב הרמח"ל (במסילת ישרים), יהיו הכל זריזים, שכן אז תוסר מהם הכבדות והשפלות. או אז יזכו לזריזות שהיא תכונה מלאכית...

"אחד בבוקר,
אחד בערב,
לפני האוכל".

גם ד"ר כהן מבני ברק
לא מפספס.
2 משניות ביום
וכל היום נראה אחרת.

כולם מצטרפים
מה איתן?

לקבלת ספרון חודשי ראשון חנים
מתקשרים ומאירים את הנשמה! *3764

צעילוי נשמת

הר"ר **אהרון וינברג** ז"ל
ב"ר גרשון ז"ל נלב"ע ז' באדר ב' תשל"ג

והר"ר **דוד זאב וולקן** ז"ל
ב"ר דב צבי ז"ל נלב"ע ז' באדר תשס"ו

תנצב"ה

הונצחו ע"י ידידנו
הר"ר **מנחם וינברג** שיחי' - בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר **אורי פייביש טאובר** ז"ל
ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע ז' באדר ב' תשל"ל

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידנו
משפ' **פריד** שיחי' - גבעת שמואל

לעילוי נשמת

הרב ר' **שמואל אליעזר** זצ"ל
ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע ג' באדר תשנ"א
והרבנית מרת **בתי' אליעזרי** ע"ה
ב"ר ישראל זאב הלוי איש הורוויץ זצ"ל
נלב"ע ז' בניסן תשמ"ח **תנצב"ה**
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יהודה אריה מרגלית** ז"ל
נלב"ע ז' באדר תרפ"ו
ומרת **מרים מרגלית** ע"ה
תנצב"ה
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

